

Raport științific sintetic

privind implementarea proiectului PN-II-ID-PCE-2011-3-0054

în perioada octombrie 2011 – decembrie 2013

1. Obiective științifice comune:

1. Activități intermediare cheie menite să contribuie la desfășurarea cu succes a proiectului

· **Masă rotundă, organizată la Iași în perioada 27-29 noiembrie 2011, cu participarea tuturor membrilor echipei. Au fost prezentate 15 comunicări științifice și o conferință, au fost discutate probleme de metodologie, conceptele utilizate, stadiul de cercetare a surselor și a fost definitivată strategia de coordonare a activităților aferente obiectivelor propuse pentru toată perioada de implementare a proiectului. Programul mesei rotunde și rezumatele comunicărilor pot fi consultate pe pagina web a proiectului (www.ponticgreekcities.ro).**

· **Simpozionul național „Poleis din Pont și Propontida în epocile elenistică și romană”,**

organizat la București în perioada 27-28 septembrie 2012, cu participarea tuturor membrilor echipei și a unor specialiști din afara proiectului. Au fost prezentate 20 comunicări științifice. Scopul principal al acestei activități a constat în raportarea rezultatelor parțiale de cercetare a obiectivelor asumate în cadrul proiectului, cu publicarea ulterioară a comunicărilor prezentate într-un volum colectiv. Prin organizarea reuniunii la sediul Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București s-a urmărit creșterea vizibilității naționale și internaționale în realizarea obiectivelor asumate prin atragerea și implicarea unui număr mai mare de cercetători din țară și străinătate. Programul și rezumatele comunicărilor prezentate, în limbile română și engleză, pot fi consultate pe pagina web a proiectului (www.ponticgreekcities.ro). Pe lângă directorul de proiect, responsabilitatea organizării simpozionului a fost asumată de următorii membri ai echipei: Iulian Bîrzescu, Florian Matei-Popescu, Florina Panait-Bîrzescu și Adrian Robu.

· Simpozionul internațional „Interconnectivity in the Mediterranean and Pontic World during the Hellenistic and Roman Periods”, organizat la Constanța în perioada 8-12 iulie 2013, cu participarea tuturor membrilor echipei și a unor specialiști din afara proiectului. Au fost prezentate 45 comunicări științifice. Scopul principal al acestei activități a constat în raportarea rezultatelor de cercetare, obținute până la jumătatea etapei 2013, a obiectivelor asumate în cadrul proiectului, cu publicarea ulterioară a comunicărilor prezentate într-un volum colectiv. Prin organizarea reuniunii la Constanța (în parteneriat cu Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Waterloo Institute for Hellenistic Studies, Waterloo, Ontario/Canada și Complexul cultural „Callatis”, Mangalia) s-a urmărit creșterea vizibilității naționale și internaționale în realizarea obiectivelor asumate prin atragerea și implicarea unui număr mai mare de cercetători din țară și străinătate. Ținem să precizăm cu acest prilej că, în propunerea de proiect, unul dintre obiectivele majore asumate viza implicarea noastră într-un dialog internațional legat de problematica *polis*-ului în epocile elenistică și romană. Prin participarea la lucrările simpozionului de la Constanța a nu mai puțin de 33 cercetători străini, din 16 țări – între care mulți specialiști de mare notorietate internațională –, considerăm că am îndeplinit cu prisosință obiectivul care părea cel mai greu de realizat în momentul lansării propunerii noastre de proiect. Ne referim la configurarea unei rețele (

network

) importante, alcătuită din specialiști interesați de problematica antică a Mării Negre, pe care am putea-o implica ulterior și în accesarea unor proiecte cu finanțare europeană. Programul și rezumatele comunicărilor prezentate pot fi consultate pe pagina web a proiectului (

www.ponticgreekcities.ro

). Pe lângă directorul de proiect, în organizarea simpozionului au fost implicați direct următorii membri ai echipei: Livia Buzoianu, George Bilavschi, Margareta Munteanu, Iulian Bîrzescu, Florian Matei-Popescu, Diana Stah.

2. Deplasări externe (documentare).

Au fost efectuate 25 deplasări externe în scopul documentării pentru obiectivele asumate în cadrul proiectului – în Austria, Belgia, Bulgaria, Cehia, Germania, Grecia, Italia, Polonia, Serbia, Slovenia, Turcia, Ucraina. Datele exacte privind toate deplasările externe se regăsesc în fișa de evidență a cheltuielilor.

3. Deplasări interne (documentare).

Au fost efectuate 34 deplasări interne (la instituții de profil din țară și pe șantiere arheologice) în scopul documentării pentru obiectivele asumate în cadrul proiectului. Datele exacte privind toate deplasările interne se regăsesc în fișa de evidență a cheltuielilor.

4. Comunicări la congrese și simpozioane internaționale (diseminare).

Au fost prezentate 43 comunicări, de către membri ai echipei și legate de obiectivele asumate în cadrul proiectului, la următoarele manifestări științifice:

- Sesiunea internațională Pontica, 5-7 octombrie 2011, Constanța/România (Victor COJOCARU: *Antonia Tryphaena*, Andrei OPAIȚ (în colaborare): *Despre producția ceramică la Callatis în epocă elenistică și romană*, Iulian BÎRZESCU: *Despre începuturile «zonei sacre» de la Histria*, Florina PANAIT-BIRZESCU: *Iconografia lui Apollo letros în coloniile grecești din Marea Neagră*, Costel CHRIAC (în colaborare): *Instrumentarul medical și/sau de cosmetică din Moesia Inferior*);

- Simpozionul internațional The Romans at the Black Sea during the Time of Augustus.

The Evidence of Literary, Archaeological and Numismatic Sources, 6-9 iunie 2012, Tulcea/România (Livia BUZOIANU: *Éducation et culture à Tomis* [colaborare M. Bărbulescu], Costel CHIRIAC:

An Early Roman Imperial Intaglio at Ibida [Moesia]

, Andrei OPAIȚ:

Amphora as proxy of the Pontic and Mediterranean globalization [1st BC- 3rd AD]

, Ligia RUSCU:

Grants of Roman citizenship in the Western Pontic Greek cities under Augustus

);

. Simpozionul internațional Mégarika. Nouvelles recherches sur les cités de la Mégaride et les fondations mégariennes du Pont-Euxin : Archéologie, Épigraphie, Histoire, 8-12 iulie 2012, Mangalia/România (Livia BUZOIANU: *Les terres cuites d'Albești d'époque hellénistique. Les représentations de culte*

[colaborare M. Bărbulescu], V. COJOCARU:

Un espace dorien pontique d'après les décrets de proxénie

);

. XIV Congressus internationalis epigraphiae Graecae et Latinae, 27-31 august 2012, Berlin/Germania (Victor COJOCARU: *Die Ausführung von Standbildern oder Porträts von Honoranden in Ehreninschriften aus dem pontischen Raum*

);

. 19th Congres of the International Association for the History of Glass, 17-21 septembrie 2012, Piran/Slovenia (Costel CHIRIAC & Sever BOȚAN: *Hellenistic and early Roman glass from the east Carpathian area [II century B.C.-II Century A.D.]*

- poster);

. Simpozionul internațional Imperialism and Identities at the Edges of the Roman World, 20-23 septembrie 2012, Belgrad/Serbia (Ligia RUSCU: *On the establishment of Roman rule on the Western shore of the Black Sea*

);

. The 28th Congress of the RCRF, 23-27 septembrie 2012, Catania/Italia (Andrei OPAIȚ: *Defining more Roman amphorae in the Athenian Agora: too much history, too little typology*

, Andrei OPAIȚ:

Imperial stamps on early Byzantine amphorae

[colaborare Ch. Diamanti]);

. Sesiunea internațională Pontica 2012, 10-11 octombrie 2012, Constanța/România
(Livia BUZOIANU: *Trei fragmente inedite din ISM II, 44* [colaborare M. Bărbulescu],
Costel CHIRIAC & Sever BOȚAN:

Despre sticlăria elenistică și romană timpurie de la est de Carpați (sec. II a.Chr – II p.Chr.)

, Victor COJOCARU:

Statui sau portrete ca măsură de cinstire în inscripțiile onorifice din arealul pontic

, Lucian MUNTEANU:

Noi cercetări arheologice de salvare la Niculițel

[colaborare G. Nuțu & D. Paraschiv]);

. Simpozionul internațional Oltenia. Interferențe culturale, 17-19 octombrie 2012,
Craiova/România (Livia BUZOIANU: *Posibilități de datare în arheologie datorate*
ștampilelor amforice);

. Simpozionul internațional Banquets of Gods, Banquets of Men. Conviviality in the
Ancient World, 23-24 noiembrie 2012, Cluj/România (Mădălina DANA: *“Le*
banquet des sophistes” : représentation funéraire, représentation sociale sur les
stèles de Byzance aux époques hellénistique et romaine

, Victor COJOCARU:

Ladung zu Opfer und Bankett als Auszeichnung der Fremde im pontischen Raum und
der

Pontikoi

in der Fremde

).

. Simpozionul internațional Interconnectivity in the Mediterranean and Pontic World
during the Hellenistic and Roman Periods, 8-12 iulie 2013, Constanța/România
(Alexandru AVRAM: *La mer Noire et la Méditerranée : quelques aspects concernant la*
mobilité des personnes , Costel CHIRIAC - Lucian MUNTEANU: *Tra*
de Connections between Asia Minor and the West-Pontic Area (1
st

-4

th

Century AD): Some Sphragistic and Numismatic Considerations

, Victor COJOCARU:

Die Beziehungen der nord-pontischen Griechen zu den außer-pontischen Regionen und Dynastien, einschließlich der römischen Hegemonialmacht: Historiographische Übersicht

, Florian MATEI-POPESCU:

The Horothesia of Dionysopolis and the Integration of the Western Pontic Greek Cities in the Roman Empire

, Livia BUZOIANU:

L'espace ouest-pontique sous l'empereur Tibère à la lumière d'un décret inédit découvert en Dobroudja

[colaborare M. Bărbulescu], Ligia RUSCU:

Becoming Roman? Shifting Identities in the Western Pontic Greek Cities

, Florina PANAIT-BÎRZESCU:

Wandering Cult Images between the Black Sea and the Aegean Cities in Hellenistic and Roman Times: from Dionysos Kathegemon to Dionysos Karpophoros

, Iulian BÎRZESCU:

Hellenistic and Roman Terracotta Offerings in the Western Pontic Sanctuaries

, Costel CHIRIAC - Sever BOȚAN:

Roman Glass Vessels in the West Pontic Area (1

st

-3

rd

Centuries AD).

General Remarks

, Adrian ROBU:

Cités et souverains dans la Propontide : les réseaux d'alliances des cités du Bosphore Thrace

, Mădălina DANA:

D'Héraclée à Trapézonte : cités pontiques ou micrasiatiques?

); □

. The 12th International Congress of Thracology, 10-14 septembrie 2013, Târgoviște (Romania) (Livia BUZOIANU: Repères chronologiques offerts par la céramique grecque importée);

. Fifth International Congress on Black Sea Antiquity. The Danubian Lands between the Black Sea, Aegean and Adriatic Seas (7th Century BC–10th Century AD), 17-21 septembrie 2013, Belgrad/Serbia □ (Ligia RUSCU: Religion and society on the western Black Sea shore, Mădălina DANA: Les médecins dans les provinces danubiennes, Victor COJOCARU: Antonia Tryphaina im östlichen dynastischen Netzwerk, Livia BUZOIANU: Stages in the presence of Greek imported products on Getic territory in Dobruja, Costel CHIRIAC: Roman lead seals and the connections between Scythia Minor and Asia Minor

[3rd-5th centuries AD)];

· The III International Numismatic Congress, 20-21 septembrie 2013, Brașov/România (Lucian MUNTEANU - Costel CHIRIAC: *Ancient and Byzantine Coins from the collection of the Natural History Museum from Iași* [colaborare B. Minea]);□

· Sesiunea internațională Pontica 2013 3-4 octombrie 2013, Constanța/România (Livia BUZOIANU: *Epigramă greacă inedită din Tomis* [colaborare M. Bărbulescu], Costel CHIRIAC - Lucian MUNTEANU: *Descoperiri sigilare romane la Ulmetum și problematica lor* [colaborare C. Băjenaru]).

5. Publicații (diseminare).

A fost publicat volumul colectiv *Poleis în Marea Neagră: relații interpontice și producții locale* (în continuare: *PMN*), editat de membrii echipei Florina Panait-Bârzescu, Iulian Bîrzescu, Florian Matei-Popescu și Adrian Robu, Ed. Humanitas, București 2013, 464 p. (inclusiv 28 planșe). Lucrarea conține lucrările simpozionului din 27-28 septembrie 2012, organizat în cadrul proiectului PN-II-ID-PCE-2011-3-0054. Apariția ei la o editură prestigioasă din România, acreditată CNCS, reprezintă finalizarea cu succes a obiectivelor asumate în cadrul proiectului (vezi, mai jos, punctul B) până la faza raportării intermediare. Odată cu publicarea acestui volum colectiv a fost inițiată o nouă colecție –

Pontica et Mediterranea

(îngrijită de Victor Cojocaru) – menită să sprijine promovarea studiilor privind istoria antică, epigrafia, arheologia clasică, numismatica și iconografia. Totodată, până în acest moment au fost publicate sau acceptate pentru tipar 25 studii și articole, respectiv șase recenzii critice de ample dimensiuni. Informațiile exacte în acest sens pot fi consultate pe pagina web a proiectului (

www.ponticgreekcities.ro

, butonul „Publications”). Precizăm că în toate publicațiile raportate apare menționat numele finanțatorului și numărul contractului de finanțare după modelul: „This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research, CNCS – UEFISCDI, project number PN-II-ID-PCE-2011-3-0054”.

6. Pagina web (diseminare).

A fost actualizată în permanență pagina web a proiectului (adresa: www.ponticgreekci ties.ro), care poate fi accesată în limbile română și engleză, și care conține informații despre proiect, despre membrii echipei și mai multe date relevante privitoare la activitățile desfășurate în cadrul proiectului. Adresa paginii poate fi accesată de pe toate motoarele de căutare consacrate (Google, Yahoo, Ask, Bing, Duck Duck Go, Yippy, Dogpile, Yandex, The Internet Archive etc.). Astfel, cele două meniuri principale au fost echipate cu butoanele de căutare Publications și Useful Weblinks, fiecărei dintre ele corespunzându-i articole specifice în limbile română și engleză. Totodată, celelalte meniuri au fost îmbunătățite și completate cu fișiere noi (articole), traduse în limbile română și engleză (la meniul Activities vezi articolele Symposium 2013/Simpozion 2013 – Timetable/Program și Summaries/Sumar; la meniul News vezi articolele Symposium 2012 și Symposium 2013). Responsabil cu actualizarea paginii web a proiectului este George Bilavschi. Diana Stah și-a asumat traducerea în engleză sau verificarea traducerii în engleză a informațiilor afișate. Butonului de căutare

Activities

i-au fost adăugate subdomeniile

Rapoarte de activitate 2011-2013;

extinderea accesului pe site de pe alte cel puțin 10 motoare de căutare precum AltaVista, Infoseek, Coozilla, Dogpile, Lycos, Metager, Mamma etc.; indexarea adresei site-ului pe pagini web de specialitate consacrate cum ar fi wihs.uwaterloo.ca, www.megarika.ro, arheo.ro, antichitate.myforum.ro, roman.yapoga.com, sistem.acadiasi.ro, uaic.ro, www.vebidoo.de, www.yasni.fr, en.cyclopaedia.net, spartokos.wordpress.com, www.bulentozturk.sakarya.edu.tr etc.; update continuu a fiecărui meniu li sub-meniu; accesarea paginii web de către cel puțin 300 de vizitatori, fiind înregistrate peste 14665 de vizualizări.

B. Obiective științifice individuale (descriem succint măsura în care au fost realizate obiectivele științifice asumate conform propunerii de proiect. Precizăm că informații mai detaliate, în acest sens, pot fi aflate pe pagina web a proiectului, acolo unde se află lista publicațiilor, ca și rezumatele comunicărilor prezentate cu prilejul simpozioanelor organizate în cadrul proiectului și menționate la punctul A 1):

· Obținerea unui tablou de ansamblu al relațiilor externe ale orașele grecești pontice prin cercetarea exhaustivă – repertorierea, cartografierea, comentarea – a informațiilor epigrafice și literare (Victor Cojocaru, Alexandru Avram, Ligia Ruscu, Mădălina Dana, Adrian Robu, Livia Buzoianu). A fost finalizată studierea relațiilor interpontice, inclusiv cu populațiile negrecești din hinterland, sub forma a cinci studii publicate, însumând 175

p., după cum urmează: Ligia RUSCU: *Relațiile apoikiilor vest-pontice cu vecinii lor greci și barbari în epocile elenistică și romană,*

în

PMN

, p. 11-44; Mădălina DANA: Έχω δὲ πατρίδας νῦν δύο (

CIRB

134):

relații și rețele

între cetățile grecești din sudul Mării Negre și vecinii lor pontici

, în

PMN

, p. 45-86; Victor COJOCARU:

Relațiile interpontice ale orașelor grecești de la nordul

Mării Negre și contactele acestora cu barbarii din hinterland pe baza izvoarelor epigrafice

, în

PMN

, p. 87-142; Adrian ROBU: □

Sanctuare □ și □ relații □ între □ cetăți □ în □ lumea □ elenistică: exemplul cetăților Calchedon și Byzantion

, în

PMN

, p. 143-157; Livia BUZOIANU: □

Teritoriul □ Tomisului □ în □ epoca

romană timpurie □ în lumina documentelor epigrafice.

I, în

PMN

, p. 174-202 [colaborare cu Maria Bărbulescu]. Rezultatele cercetărilor privind relațiilor extrapontice – cu orașe, regiuni și dinaști din afara arealului pontic, respectiv cu Roma – au fost comunicate cu prilejul congreselor și simpozioanelor internaționale menționate mai sus (11 comunicări) și urmează să fie publicate în cursul anului 2014. În aceeași ordine de idei, menționăm aici conferința „Die Proxenie im pontischen Raum”, prezentată pe data de 5 iunie, în cadrul seriei de prelegeri „Congiarium” (Forschungskolloquium zur Lateinischen Epigraphik und Römischen Geschichte), la Universitatea din Viena, de către Victor Cojocaru.

· Identificarea unui posibil model de integrare a coastei de Vest a Pontului Euxin în cadrul Imperiului Roman (Florian Matei-Popescu). A fost finalizată cu succes cercetarea asumată până la faza evaluării intermediare prin publicarea studiului *Statutul juridic și teritoriul Histriei în epoca romană*

, în

PMN

, p. 203-233. Vezi și comunicarea menționată mai sus, la punctul A 4.

· Întocmirea unui studiu amplu privitor la ambalajul ceramic folosit pentru importul și exportul unor produse: ulei de măsline, vin, produse de pește (Andrei Opaț). A fost finalizată cercetarea asumată prin predarea pentru tipar a unui studiu amplu la revista SCIVA (CNCS B): *Producția și consumul de vin și produse piscicole în ținuturile dintre Carpați și Marea Neagră (secolele II a. Chr. – III p. Chr.)*. Totodată, menționăm că Andrei Opaț a încetat colaborarea la proiectul PN-II-ID-PCE-2011-3-0054 începând cu data de 1 mai 2013.

· Întocmirea unui studiu amplu privitor la producția și comerțul cu vase de sticlă în bazinul pontic în epoca elenistică și romană (Costel Chiriac & Sever Boțan). A fost finalizată cu succes cercetarea asumată până la faza evaluării intermediare prin publicarea studiului *Sticlăria elenistică și romană din Pontul Euxin între producție și import*, în *PMN*, p. 278-318 & 439-451. Vezi și comunicarea menționată mai sus, la punctul A 4.

· Întocmirea unui studiu amplu privitor la atelierele de producție a teracotelor în Marea Neagră în contextul coroplasticii elenistice, cu stabilirea relației între atelierele pontice și modelele din lumea egeeană (Iulian Bîrzescu). A fost finalizată cu succes cercetarea asumată până la faza evaluării intermediare prin publicarea studiului *Teracote și vase plastice cu reprezentări zoomorfe din sanctuarele cetăților grecești din Marea Neagră*, în *PMN*, p. 414-427 & 462-463. Vezi și comunicarea menționată mai sus, la punctul A 4.

· Întocmirea unui studiu amplu privitor la relațiile coloniilor pontice cu lumea egeeană reflectate în arta sculpturală (Florina Panait-Bîrzescu). A fost finalizată cu succes cercetarea asumată până la faza evaluării intermediare prin publicarea studiului *Modele iconografice comune din cetățile pontice în epocile elenistică și romană*, în *PMN*, p. 393-413 & 457-461. Vezi și comunicarea menționată mai sus, la punctul A 4.

· Întocmirea unui studiu amplu privitor la circulația mărfurilor în vestul bazinului pontic, reflectată în descoperirile de sigilii „de tip comercial” în arealul orașelor grecești în

epoca romană (secolele I-III d. Hr.), relevant pentru legăturile cu lumea micro-asiatică (Costel Chiriac). Rezultatele cercetărilor au fost comunicate cu prilejul a două reuniuni științifice internaționale (vezi, mai sus, punctul A 4).

· Întocmirea unui studiu amplu privitor la relațiile comerciale ale orașelor vest-pontice în epocile elenistică și romană, reflectate în descoperirile monetare (Lucian Munteanu). A fost finalizată cu succes cercetarea asumată până la faza evaluării intermediare prin publicarea studiului *Legăturile orașelor grecești vest-pontice cu populațiile „barbare” în epoca elenistică. Evidența numismatică*, în *PMN*, p. 358-392. Vezi și comunicarea menționată mai sus, la punctul A 4.

· George Bilavschi și Diana Stah – prin asistența permanentă acordată directorului de proiect în probleme de management – au contribuit la buna desfășurare a celorlalte obiective și la crearea premiselor de a continua cercetările efectuate de toți membrii echipei într-un cadru mai larg. În acest sens, ne referim la posibilitățile de asigurare a continuității proiectului PN-II-ID-PCE-2011-3-0054 în programele specifice ale PC8 (Cooperare, Idei, Capacități, Știința în Societate) și la Dinamica Politicilor Europene în domeniul cercetării și impactul pe termen scurt și mediu asupra obiectivelor programelor de finanțare a științei. Deja au fost inițiate demersuri de colaborare cu unele instituții partenere din țară și străinătate în vederea aplicării unui proiect cu finanțare europeană, care ar putea propulsa într-un registru superior inclusiv direcțiile de cercetare asumate în cadrul proiectului actual. În același sens, contăm și pe colaborarea foarte bună pe care am avut-o până acum cu personalul din administrația Filialei din Iași a Academiei Române.

□□ În concluzie, considerăm că – prin îndeplinirea în totalitate a obiectivelor propuse pentru etapa 2013 (corelate obiectivelor realizate la etapele 2011 și 2012) – am reuși să finalizăm cu succes obligațiile de cercetare asumate până la faza evaluării intermediare în atingerea scopului principal al proiectului nostru – publicarea unei sinteze colective care să poată da seama, într-o manieră mai complexă și mai convingătoare ca până acum, de contactele externe întreținute de comunitățile urbane pontice. Volumul colectiv menționat mai sus, la punctul A 5, credem că este cea mai bună dovadă în acest sens. Totodată, prin organizarea simpozionului internațional „Interconnectivity in the Mediterranean and Pontic World during the Hellenistic and Roman Periods”, am reușit să anunțăm convingător participarea noastră la un dialog internațional de perspectivă referitor la polisul grec în perioada elenistică și în epoca romană.

□□ Pentru mai multe informații legate de rezultatele cercetărilor desfășurate în cadrul

